Управління культури і туризму
Сумської обласної державної адміністрації

Місто ЯРОСЛАВНИ

№ 6 (14) листопад - грудень 2012 р.

Газета комунального закладу Сумської обласної ради
Державного історико-культурного заповідника в м. Путивлі

Скарбниця знань

БІБЛІОТЕКА МАКЛАКОВА

Розвиток суспільства з давніх часів можна простежити завдяки літописам, рукописам, а згодом, книгам, які були німими свідками цілих епох. До найвідоміших давньоруських зібрань належить бібліотека Ярослава Мудрого. Узагалі, одними з перших збирачів рідких книг стали церковні установи, які водночас були і культурно-просвітницькими центрами. І все ж, явище колекціонування книг до доби середньовіччя не можна було вважати поширеним.

Ситуація змінилась у XVIII ст., коли деякі представники знаті почали збирати книги для власних колекцій, у яких переважали іноземні твори. Це пояснювалося тим, що вітчизняна література не набула на той час відповідного розвитку. Але вже на початку XIX ст. проблема стала поступово вирішуватися. Кількість приватних колекцій значно збільшилася. Іноді статті про приватні колекції траплялися в газетах, журналах, звітах громадських бібліотек та вчених рад. І лише в окремих працях можна було знайти вичерпну інформацію з даної теми (наприклад, у В.С. Іконнікова, М.Ф. Бокачова, Г.М. Геннаді).

На жаль, сьогодні переважна більшість інформації про приватні колекції втрачена, а доля багатьох цінних зібрань зовсім невідома.

У даній статті хотілося б зупинитися на загальній характеристиці унікальної колекції книг, яку зібрав уродженець Путивля, благодійник, меценат М.С. Маклаков.

Народився Микола Стефанович 1805 року в родині купців Стефана Івановича та Ганни Андріївни Маклакових. На жаль, про його дитячі та юнацькі роки відомостей дуже мало. Відомо, що він отримав гарну домашню освіту. У 1825 р. наш земляк виїхав до Підмосков'я (м. Балашиха), до свого родича, купця Івана Лабкова. Працював прикажчиком. У 1831 р. одружився на Євдокії Петрівні Масловій, дочці московського підприємця, з якою прожив 26 років. Завдяки цьому шлюбу ще збільшив свій капітал. Високий майновий ценз дозволив Миколі Стефановичу отримати свідоцтво купця І-ї гільдії. Після смерті дружини він вдруге одружився на підопічній сироті Надії Дмитрівні Розановій.

З 1843 р. Маклаков захопився збиранням рідкісних книг для власної колекції. Улюбленій справі він віддав десятки років свого життя. 1865 року купець увійшов до складу компанії по експорту російських тканин за кордон (Товариство внутрішньої та вивізної торгівлі мануфактурним крамом). Субсидіював будівництво великого комплексу будов "Деловой двор" на Варварському майдані (зараз майдан Ногіна) у Москві. Виїжджав з торгом мануфактурним крамом на крупні ярмарки різних міст Російської імперії: Нижній Новгород, Самару, Казань, Санкт-Петербург, Київ та інші. Незважаючи на постійну зайнятість, Микола Стефанович усе ж не забував про свою малу батьківщину. Зробив значний внесок у розвиток народної освіти на Путивльщині, займався благодійністю. За словами земського статистика А. Дуніна, який був у місті на початку XX століття: «Маклаков был самоучка, личность недюжинная, богато одаренная от природы и светлая».

На капітал, який заповів благодійник Путивльському земському зібранню (10 тис. крб.), у Пригородній Слободі міста Путивля була побудована школа (1884) для початкового навчання сільських та міщанських дітей обох статей. Окрема сума за заповітом зберігалася в банку недоторканою. Отримані з неї відсотки використовувалися на утримання школи, закупівлю навчальних посібників та зарплату вчителям. У 1886 р. в Путивлі на кошти Маклакова (40 тис. крб.) був споруджений будинок у псевдоготичному стилі, де розмістився один з найбільших навчальних закладів міста – ремісниче училище (нині старий корпус аграрного технікуму СНАУ на вул. Луначарського). За бажанням заповідача (1881) училищу було присвоєно звання "Училище Маклакових" на честь батьків Миколи Стефановича. Був передбачений також капітал на утримання училища. У цьому будинку розмістилася згадана вище унікальна колекція книг, яку купець заповів рідному місту.

Екслібрис бібліотеки Маклакова

Колекція Маклакова складала 4052 одиниці, про що свідчить каталог 1890 року. До складу бібліотеки ввійшли майже всі рідкісні книги, відзначені в російській бібліографії того часу. Сучасники оцінювали її в півмільйона рублів. Так, раніше згаданий А. Дунін, зазначав, що ця колекція «...может померяться своими книжными богатствами не только с губернскими, но... и с императорскими публичными библиотеками...».

Зібрання поділялося на такі розділи:

1. Богослов'я, іконографія.
2. Історія загальна і російська.
3. Філософія, логіка, психологія.
4. Педагогіка, дидактика і методика. Історія народного просвітництва.
5. Правознавство і соціологія.
6. Географія, етнографія, подорожі, картографія і статистика.
7. Природознавство.
8. Медицина.
9. Математика, морські та воєнні науки.

(Продовження на 2-й стор.)

КАЛЕНДАР ПАМ'ЯТНИХ ДАТ

(листопад – грудень)

9 листопада – День української письменності та мови;

23 листопада – День пам'яті жертв голодомору та політичних репресій;

3 грудня – 290 років від дня народження Г. С. Сковороди, українського просвітителя, філософа, поета;

29 грудня – 810 років пам'яті князя Ігоря Святославича;

(Продовження. Початок на 1-й стор.)

10. Господарство і технологія.
11. Мовознавство і критика. Пам'ятники давньої руської словесності.
12. Періодичні видання.
13. Книги для довідок .
14. Книги для народного і дитячого читання.

Як людина по-справжньому віруюча, М.С. Маклаков значну частину своєї колекції присвятив розділу «Богослов'я».

Публічна бібліотека М.С. Маклакова охоплювала різні галузі знань і була відкрита як для студентів, так і для широкого загалу читачів. До бібліотеки входили рідкісні книги старого друку, у тому числі рукописи і документи, переклади з латини, німецької, польської, грецької, французької та інших мов, а також більш пізня література, яка видавалась у відомих друкарнях Санкт-Петербурга, Москви, Курська, Бєлгорода тощо.

Колекція М.С. Маклакова була відзначена в роботі XII археологічного з'їзду, який проходив у Харкові з 15 по 27 серпня 1902 р. На виставці в рамках даного з'їзду експонувалися 107 стародруків на церковну тематику. Опис книг зробив відомий науковець того часу професор Є.К. Редін. Попередню інформацію про колекцію з повним її описом надав Харківському підготовчому комітету, який займався організацією з'їзду, професор М.Г. Халанський. Він зазначав, що більшість книг має історико-бібліографічні позначки М.С. Маклакова, які свідчать про його любов до книг. Деякі з маргіналій були надруковані в каталозі виставки як вшанування пам'яті Миколи Стефановича, «...освіченої людини, яка піклувалася не тільки про себе, а й про свою Батьківщину і своє рідне місто».

«Арифметика» Леонтія Магницького. 1703 р.

Періодичні видання представлені журналами «Старые годы», «Исторический вестник», «Русская старина», «Русский библиофил», «Сельский хозяин». Особливо цікавими є для нас «Курские епархиальные ведомости». В них можна знайти інформацію про церковне життя Путивльського повіту. За цими виданнями можливо простежити події внутрішньої та зовнішньої політики Росії, новини в галузі мистецтва, культури, науки, техніки, сільського господарства. Окремі з цих видань розповсюджувались і за кордоном. Значне місце займає художня література, серед якої цікавими є: «Полное собрание сочинений М.В. Ломоносова с приобщением жизни сочинителя и с прибавлением многих его нигде еще ненапечатанных творений», 1786 г.; «Тилемахида или странствование Тилемаха, описанное в составе иронической поэмы Василием Тредиаковским с французской нестихотворной речи Франциска Фелелона» Т. I., 1766 р. та інші раритетні виданнях. Збереглася також частина рукописних документів з давньої історії Путивльського краю.

«Русские сказки и былины» . 1875 р.

«Апостол Почаевский с толкованием». 1784 р.

На жаль, після подій 1917 р. більшість книг унікальної колекції було втрачено. Зусиллями керівництва і працівників місцевого краєзнавчого музею вдалося зберегти тільки частину зібрання, яка сьогодні знаходиться в бібліотеці і фондах ДІКЗ. У ході проведеної дослідницької роботи автором статті було виявлено близько 1000 одиниць з печатками та екслібрисами М. Маклакова (понад 500 – потребують окремого дослідження). Серед них значна частина книг на релігійну тематику: Мінеї, Требники, Церковні статути, Синодики, Повчальні бесіди тощо.

Крім змісту, привертає увагу й оформлення стародруків. Палітурка виконана із тонкого дерева, обтягнута телячою шкірою, зверху прикрашена золоченим тисненням. Окремі книги мають металеві застібки, а на ребрах нанесене сусальне золото. Вага деяких таких книг сягає від 7 до 10 кілограмів.

Серед найбільш цікавих книг, які зараз зберігаються в бібліотеці та фондах ДІКЗ, без перебільшення, можна вважати «Арифметику» (1703 р.) Леонтія Пилиповича Магницького. Вона являла собою своєрідну енциклопедію математичних наук того часу і не поступалася західноєвропейським аналогам початку XVIII століття. «Математику» Магницького можна по праву назвати пам'яткою національної культури.

Історична література охоплює періоди від давньої історії до XIX ст., включаючи археологію, етнографію та культуру Росії, України, Римську історію, а також історію країн Сходу тощо. Викликають інтерес видання «Краткое историческое и хронологическое описание жизни и деяний Великих князей российских, императоров, их жен и детей с изображением гравированных их портретов» в 3-х томах (1805-1807); «Полное собрание русских летописей..., именуемое Тверской летописью» (1863); «Акты исторические, собранные и изданные археологической комиссией» (1841) та багато інших.

Більшість книг зібрання мають екслібрис у вигляді рельєфного овалу, всередині якого три круглі медалі й напис «Библиотека Маклаковых». Як правило, він знаходився на обкладинці. Частина книг має квадратний екслібрис, розміщений на перших сторінках з аналогічним написом. На інших книгах стоять печатки навчальних закладів або книжкових лавок Москви, Києва та інших міст. Це наводить на думку, що Маклаков іноді замовляв літературу в лавках, іноді отримував подарунки від різних навчальних закладів чи друзів, небайдужих до його захоплення. На доказ цього в «Истории Священного и Ветхого завета», що зберігається в фондах заповідника, на 1-й сторінці є напис: «Посвящаю в дар книгу сию на память благодетелю своему и учителю Его благородию Николаю Степановичу Маклакову 9 мая 1842 г. Иван Николаевич Полевый (?)».

Запропонована читачеві невеличка розвідка – тільки початок дослідження колекції путивльського благодійника, яка зберігається в бібліотеці та фондах ДІКЗ у м. Путивлі, адже вона, безперечно, являє собою культурно-історичну цінність національного значення.

Ольга Тертична,
науковий співробітник краєзнавчого музею

Із фондової колекції заповідника

ЗАСТИГЛА МИТЬ КРАСИ

Виникнення скульптури безпосередньо пов'язане з трудовою діяльністю людини і магічними віруваннями. Зображення звірів, птахів, людини зустрічаються вже в період кам'яного віку. Вони виконані примітивним способом, у спрощених формах, але відрізняються яскравою виразністю.

«Скульптура» – вид образотворчого мистецтва, твори якого мають об`ємну та рельєфну, тривимірну форму і виконуються з твердих чи пластичних матеріалів (каменю, металу, дерева, глини, гіпсу тощо). Цей термін походить від латинського «sculpere», що означає вирізувати, висікати. Як правило, об'єкт зображення у скульптурі – людина, рідше – тварини (анімалістичний жанр), ще рідше – природа (пейзаж) і речі (натюрморт).

До творів об'ємної скульптури, що зазвичай вимагає кругового огляду, відносяться: статуя (фігура в ріст), група (дві або декілька фігур, що складають єдине ціле), статуетка (фігура, значно менша натуральної величини), погруддя (погрудне зображення людини).

Скульптуру розрізняють і за призначенням. Монументально-декоративна скульптура включає всі види оздоблення архітектурних споруд і комплексів. Станкова скульптура не залежить від середовища, має розміри, близькі до натури чи менші. Особливим видом станкової скульптури є скульптура малих форм, яка використовується як прикраса інтер'єрів.

У фондах ДІКЗ зберігаються зразки скульптурного мистецтва, які відносяться переважно до станкової скульптури малих форм. Колекція невелика. Це чавунні та бронзові статуетки людей і тварин. Зібрані твори за своїм походженням належать до західноєвропейського мистецтва XVIII-XIX століть.

Одним із важливих напрямків західноєвропейського мистецтва, починаючи ще з XVIII століття, був французький класицизм, спрямований на оспівування героїчної історії Франції, увічнення особистостей, які принесли своїй державі честь і славу. Відомим представником цього напрямку був скульптор Жан Антуан Гудон. Ним виконано близько 150 робіт великих людей Франції.

У колекції ДІКЗ зберігаються бюсти Вольтера та Дідро. Приписувати їх до творів Гудона було б дуже сміливо, але можна припустити, що це копії його робіт, тиражовані чисельними наслідувачами творчості майстра.

Бронзова скульптура «Бюст філософа Вольтера» (КВ № 161, інв. № 588) встановлена на круглій підставці. Вольтера зображено у розстебнутому сюртуку й сорочці з жабо, на голові – перука. Автору вдалося передати емоційний стан уславленого філософа. Ми бачимо зборознене зморшками обличчя з тонкими рисами, застигле в натхненному погляді, у кутах губ – гордовито-глузлива посмішка. Так відобразив майстер людину-філософа, перед яким свого часу трепетали монархи.

Автором бронзового «Бюста філософа Дідро» (КВ №162, інв. №594), не виключено, може бути, як і попередньої, один і той же майстер. Бюст знаходиться на п'єдесталі прямокутної форми, прикрашеному на верхній та нижній гранях рельєфним фризовим орнаментом. Генія просвітництва відображено зі жвавим обличчям, одягненого в простий сюртук і сорочку, прикрашену жабо, з розстебнутим коміром, що робить цей образ дуже демократичним, на голові - коротка перука.

У колекції ДІКЗ зберігаються також кілька цікавих парних бронзових скульптур, виготовлених одним майстром і датованих XIX століттям. Так, сюжетно-літературними прототипами двох скульптур, що під назвами «Дівчина з козою» (КВ №159, інв. № 595) та «Лицар з собакою» (КВ №158, інв. № 584), є герої популярного роману французького письменника XIX ст. Віктора Гюго «Собор Паризької Богоматері». Дивлячись на скульптуру дівчини, впізнаємо юну головну героїню роману Есмеральду. Задумливий погляд видає сентиментальний характер дівчини. Вона вдягнена в довгу сукню з вільними рукавами, підперезану широким поясом у вигляді шарфа. На шиї Есмеральди ланцюжок з медальйоном, на руках – браслети, ноги взуті в сандалі. Волосся юної красуні спереду заплетене в дві коси, а на спині вільно спадає розпущеними пасмами.

«Лицар з собакою» і «Дівчина з козою» . XIX ст.

У статуетці «Лицар з собакою» відображено образ юного лицаря Феба. Його права рука стискає ефес шпаги. Перед нами представник аристократичного роду з явним відчуттям станової переваги, одягнений у спорядження середньовічного воїна. Поруч з ним собака, яка підняла голову й віддано дивиться на свого господаря.

Статуетки «Дівчина з козою» та «Лицар з собакою» виконано в класичній манері. Вони приваблюють м`якою пластичністю, плавністю ліній, тонким моделюванням форм, ретельною обробкою поверхні, що свідчить про високий рівень майстерності авторів цих творів.

«Паж у береті». XIX ст.

У XVIII – XIX століттях скульптура займала одне з провідних місць у французькому мистецтві. Багатьом творам малої пластики тих часів були притаманні помпезність та імпозантність. Модно також було приділяти певну увагу аксесуарам. Цей художній стиль у живописі та скульптурі мав назву «великого стилю» (суміш класицизму й бароко). Тож парні скульптури «Паж у береті» і «Чоловік у костюмі середньовічного лицаря», про які піде річ, відповідають цьому стилю.

Бронзова статуетка «Паж у береті» (КВ № 170, інв. № 587) – витвір мистецтва невідомого майстра першої половини XIX століття. Слово «паж» - французького походження. Пажами могли бути сини та онуки представників вищих класів. Зазвичай вони виховувалися в пажеському корпусі. Основними обов'язками пажів було брати участь у різних придворних церемоніях та святах, супроводжувати членів імператорської родини. Ця робота виконана з надзвичайною майстерністю. Юнака зображено в повний зріст, голова його трохи повернута вправо. М'яко змодельовані благородне обличчя з чуттєвими губами та пишне волосся.

Особливої уваги автор приділив відтворенню кожної деталі костюма юного аристократа. Паж одягнений у короткий жилет з розтрубами, коротенькі пишні панталони, в сорочку з довгими рукавами, зібраними в широкі складки; на ногах довгі чоботі, на голові – берет.

«Чоловік у середньовічному костюмі» (КВ № 169, інв. № 591) – майстерно виконана скульптура лицаря, відображеного в повний зріст. Його тулуб трохи повернуто вправо, а ліву ногу виставлено вперед. Спокоєм та впевненістю віє від сталої пози лицаря.

Фондова колекція металевих скульптур ДІКЗ XVIII-XIX століть має велику художню та історичну цінність. Вона розкриває різноманітний і чарівний світ західноєвропейського мистецтва.

Любов Аніщенко,
молодший науковий співробітник
відділу фондів ДІКЗ

Виникнення та розвиток залізничного сполучення

Гості нашого міста, яким доводилося діставатися до нього залізницею, завжди дивуються, коли виходять на станції «Путивль», яка, фактично, знаходиться на території сусідньої Бурині, а до самого Путивля треба ще їхати автобусом 22 кілометри. Ця географічна невідповідність, створена внаслідок слабкої старорежимної топонімічної політики, нині викликає плутанину, ускладнює пасажирам придбання квитків та призводить до незручних ситуацій. Люди цікавляться: «А чому так сталося?» На сторінках «Міста Ярославни» й піде мова про історію виникнення як залізничної вітки «Конотоп-Ворожба», так і самої станції з однойменною назвою міста.

Дуже цікаві спогади про свій життєвий шлях, в тому числі про перебування на станції «Путивль» під час подорожі з Есмані до Полтави, залишив видатний український історик, правознавець, державний та громадський діяч, один із засновників Української Академії наук та її другий президент (після академіка В.І. Вернадського (1863-1945 рр.), Микола Прокопович Василенко (1866-1935 рр.). Вони оприлюднені на сторінках чотирьохтомника «Моя жизнь» (видавництво «Юридична думка», Київ, 2008 р.) вже за часів незалежної України.

М.П. Василенко народився в с. Есмань Глухівського повіту Чернігівської губернії (нині с. Червоне Глухівського району Сумської області). Навчався в Глухівській прогімназії, Полтавській гімназії та на історичному факультеті Дерптського університету.

Він залишив по собі велику наукову спадщину. Побачило світ близько 500 наукових праць Миколи Прокоповича, присвячених історії держави і права, історії України, біографістиці.

Президією НАН України засновано премію ім. М.П. Василенка (1991 р.).

Тож пропонуємо читачам переказ спогадів Миколи Прокоповича, виконаний невтомним дослідником рідного краю, уродженцем Бурині О.М. Капітоненком.

М.П. Василенко. 1930-і рр..

СТАНЦІЯ «ПУТИВЛЬ» («КРАСНЕ»)

На навчання до Полтавської гімназії Миколу та їх маленьку родичку Марійку Павловську віз на станцію його батько Прокіп Василенко. Виїхали вони з Есмані спекотної післяобідньої пори 14 серпня 1883 року, щоб встигнути на вранішній потяг зі станції «Путивль» на Київ, який прибував туди близько 9 години ранку. Тож частину шляху довелося долати вночі.

Від Глухова до залізничної станції «Путивль» мали їхати кіньми 62 версти. Шлях, загалом, за словами автора спогадів, тоді був нудний та одноманітний. Лише біля с. Баничі відкривався невеликий горизонт у долині річки Есмані. Решта ж дороги до Сейму на той час не становила інтересу. (Очевидно, Путивль проїздили вночі, то враження від цього давнього міста не знайшли свого відображення в спогадах вченого - О.К.)

Їдучи вперше тією дорогою, юний Микола цікавився кожним ліском, кожним кущиком, кожним бугорком, не говорячи вже про села та хутори, які лежали на шляху: Холопкове, Баничі, В'язенка та інші. На середині дороги до с. В'язенки, що лежить за 30 верст від Глухова, робилася проміжна зупинка. Тут візник годував коней протягом 2-3 годин, а подорожні снідали, обідали, пили чай тощо. Не дивлячись на те, що переїзди з Глухова були часті, у В'язенці існувало тоді лише два заїжджі двори, розташовані на курській стороні річки Клевень, що служила природнім кордоном між Глухівським та Путивльським повітами. Заїжджі двори чомусь не дуже були пристосовані до потреб подорожніх. Для подорожніх малося в кожному з них по 1-2 кімнати, якими господарі, стісняючи себе, поступалися подорожнім, задовольняючись за це лише 15-30 копійками за самовар. Вірогідно, головний інтерес утримання заїжджих дворів мався з продажу візникам сіна та вівса.

Утримувачі обох дворів, здавалося, були родичами, і, вочевидь, ніякої конкуренції не влаштовували. Трійку, що під'їжджала, зазвичай зустрічав старий дід, який незмінно сидів на лавці за воротьми, потім з'являлася пишна молодиця, привітно віталася та запитувала, чи потрібен подорожуючим самовар. Як правило, відразу під'їжджало кілька трійок з пасажирами. Кожен з них розміщувався окремо та очікував, доки візник не покличе продовжити подальшу, ще більш нудну, одноманітну та втомливу дорогу.

На світанку Миколка з батьком та Манею під'їхали до Сейму. Почалися піски, по яких коні ледве волочили екіпаж. На пісках росли лози та зустрічалися переліски. Було прохолодно. Навкруги стояв сірий туман. Таке довкілля тягнулося близько шести верст. Нарешті почалася дамба, по каменях якої загримів екіпаж. Потім якось по-особливому протеленькав дзвоник і віз під'їхав до порому.

Сейм там тік серед пологих берегів, густо порослих деревами і вид на ріку, яка химерно звивалася між ними, був просто вражаючий. Далі виднілися гористі береги, де на одному з них притулилася красива панська садиба з білим будинком під зеленим бляшаним дахом. Чудовий сад з низкою пірамідальних тополь спускався до Сейму. (Очевидно, це була садиба поміщиків Масалітінових на хуторі Видному поблизу Ослецького городища, нині село Чумакове Червонослобідської сільради Буринського району).

Пором стояв уже напоготові, коли екіпаж до нього під'їхав. Сейм - ріка неширока, тож швидко її перетнувши, віз загримів по довгій дамбі, що прямувала вгору на протилежній стороні. Потім години дві нудної та одноманітної дороги по рівному полю, і пасажири під'їхали до станції «Путивль» Московсько-Київсько-Воронізької залізниці.

Того дня Миколка вперше в житті побачив залізницю, по якій мав їхати далі. До цього „чавунку" він бачив лише на малюнках, чув розповіді про неї, але уявити її в усій красі та моці, звичайно, не міг. Перетнули її біля сторожової будки за версту від стації. На сонці яскраво блищала пара рейок. Поодаль, ближче до станції, стояло кілька товарних вагонів та великих червоних ящиків. Не дивлячись на те, що вже було близько сьомої години ранку, навкруги залишалося пусто та сумовито. Лише самотньо теленькав дзвіночок трійки.

Зліва тягнулася півколом низка білих заїжджих дворів, нещодавно побудованих при залізничній станції. Раніше вона мала назву «Красне», однак згодом, коли під час проведення нових залізничних ліній з'явилася інша станція з такою ж назвою, то станцію «Красне» Курсько-Київської залізниці було перейменовано на «Путивль». Саме ж повітове на той час місто Путивль знаходилось від станції за 18 верст.

Ця невеличка станція розташована серед поля. За три версти від неї знаходиться слобода Червона та велике село Буринь Путивльського повіту. На станції вже було достатньо народу, який очікував на потяги, однак у невеличкій кімнаті 1-го та 2-го класів було зовсім порожньо. Довелося чекати потяг близько години.

Поклавши речі, Миколка поспішив на перон.

Праворуч і ліворуч від нього розбігалися рівні блискучі рейки, на яких стояло чотири чи п'ять товарних вагонів, помічених хлопцем ще раніше,а по перону блукало кілька людей, не знаходячи собі притулку від нудьги. Тож Миколі подумалося, як нудно, мабуть, жити на такій станції, чим можна зайнятися чи згаяти томливо-одноманітний час, який, вірогідно, тут дуже довго та сумно тягнеться.

Хлопець довго вдивлявся в даль, аж поки не помітив чорну цятку на горизонті й над нею стовп кучерявого густого диму, що красиво звивався у повітрі та зникав десь далеко-далеко. Нарешті поїзд виринув з-поза будки та, сповільнюючи хід і, гуркочучи, став наближатися до станції. Вигляд потяга, що наближався, вигляд тієї сили, потуги, могутньої роботи людського інтелекту надзвичайно вразили хлопчину-гімназиста. З тієї пори він ніколи вже не міг безпристрасно дивитися на рухомий паровоз та поїзд. Коли потяг підійшов, хлопець не міг відірвати очей від паротяга. А з яким захватом дивився він на нього, коли поїзд почав рушати!

Коли вже влаштувались у вагоні та очікували на дзвінки, то Микола відчув деяку тривогу, адже незадовго до цього сталася сумнозвісна «кукуївська» залізнична катастрофа, під час якої загинуло багато людей. Згодом його невільно охопив жах, чи не трапиться з ними чогось подібного. Та тут пролунав перший дзвінок, потім, після довгих втомливих очікувань, другий і третій, після чого свиснув кондуктор. На це коротким свистком відповів паротяг. Другий свисток кондуктора був більш протяжним. У відповідь на нього над полями пронісся довгий-довгий свист паротяга і потяг здригнувся. Після цього він застрибав на стрілках станції «Путивль», а потім вийшов на рівні рейки. Оминувши сторожову будку, поїзд, прискорюючи хід, помчав по чистому полю, залишаючи позаду і станцію «Путивль», і дорогу, по якій приїхали з Есмані та Глухова.

Як випливає зі спогадів Миколи Прокоповича, станція «Путивль» («Красне») у 1883 році обслуговувала пасажирів чималого регіону.

Нині вантажно-пасажирська станція «Путивль» вправно виконує свої функції, щодня пропускаючи десятки потягів за різними напрямками.

Олександр Капітоненко,
краєзнавець, м. Суми

І ПРОЙШЛА «ЧАВУНКА» МИМО

Про історію залізничної станції «Путивль», яка зараз знаходиться в сусідній Бурині, існує чимало чуток та версій. Одна з них про те, що згідно з наказом самої імператриці Катерини ІІ «крамольному» Путивлю було відмовлено в будівництві «чавунки». Або за іншою версією: в XIX столітті путивльські купці дали відкуп від неї, щоб не викликати конкуренції на місцевому ринку та уникнути зайвого шуму. Є й інші припущення. Проте жодне з них не має під собою серйозних підстав.

По-перше, ні за життя імператриці, ні за часів правління її сина Павла І ніяких наказів щодо будівництва залізниць не видавалось. У Російській імперії приватне товариство отримало дозвіл на будівництво першої залізниці тільки в 1835 році. Два роки потому вона була збудована між Санкт-Петербургом і Царським Селом з протяжністю до Павловська в 24 версти. Під час відкриття залізниці бажаючих прокататися в трьох відкритих вагонах, причеплених до локомотива, не знайшлося. Ніхто із присутніх тоді на пероні царських вельмож не наважився сісти в вагони. Тоді за наказом государя було викликано лейб-гвардійський Семенівський полк. Гвардійці цього полка й стали першими пасажирами-випробувачами металевого «дива».

По-друге, залізниці тоді за наказом Миколи І «устраивались по прямому направлению». Саме так в ті часи проходило будівництво залізниць по всій Санкт-Петербурзько-Московській лінії, яке коштувало казні в 100 мільйонів рублів, або 165 тисяч рублів за версту. Залізниця отримала назву «Миколаївська» і була відкрита першого листопада 1851 року.

За наказом імператора від 26 січня 1857 року почалося будівництво першої мережі залізниць в Російській імперії. Залізничний бум охоплює всю країну. Не оминув він і Путивльський повіт Курської губернії. Так, 1861 року за рахунок приватного товариства почалося будівництво залізничної вітки протяжністю в 97 верст, яка пройшла через південну частину повіту. У 1869 році вже ходили поїзди від станції «Ворожба» до Конотопа. Будували її за тим же принципом прямолінійності, щоб не мати зайвих фінансових витрат.

Не пройшла ця залізниця через повітове місто лише з тієї причини, що не була вона передбачена за планом. Путивль знаходився на другому (правому) березі Сейму і місце розташування його було невигідне для залізниці. Тому й пройшла «чавунка» через села Буринь, Клепали, Дяківку, що входили тоді до складу Путивльського повіту. Із трьох перерахованих сіл Буринь була найбільш вигідним місцем для розташування станції. У другій половині XIX століття в ньому нараховувалось до п'яти тисяч мешканців. Особливе місце в економіці займала торгівля хлібом, ремісничими та мануфактурними

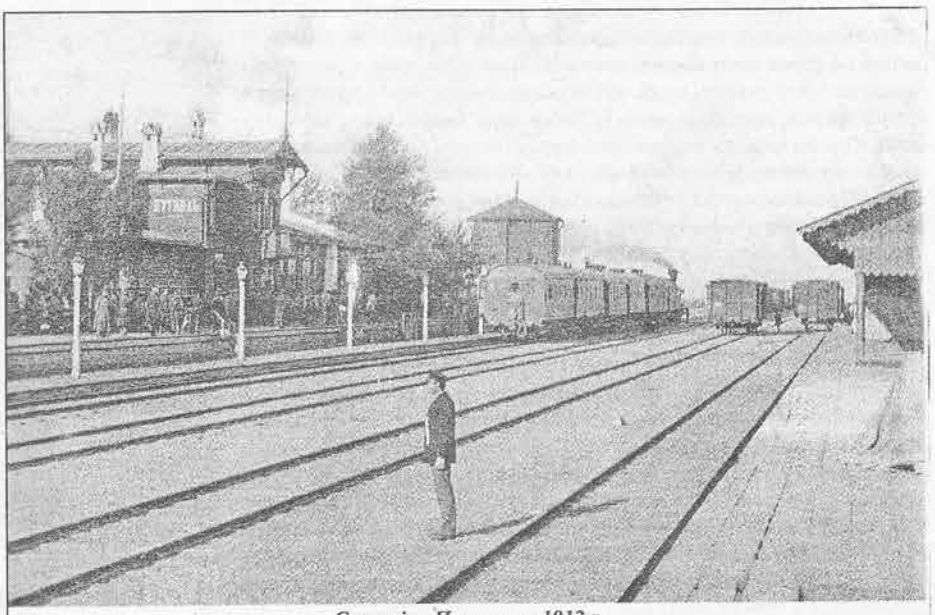

Станція «Путивль». 1912 р.

товарами. У 1892 році в селі була відкрита контора компанії «Надежда» з транспортування вантажів. 1894 року цукрозаводчик із Західної України Шевель Гілімович Ширман розпочав у Бурині будівництво цукрового заводу, який згодом став видавати продукцію. Цікавою для історії Буринщини є постать сина цього підприємця Бориса, який 1897 року закінчив Імператорське Московське вище технічне училище (нині МДТУ ім. М.Е. Баумана) за фахом інженер-механік і працював керівником згаданого заводу. Потужність підприємства становила 9 тис.центнерів переробки сировини на добу.

У 1908 році Ширман побудував механічні майстерні, що внесло технічний прогрес у діяльність підприємства. Потім провів залізничну колію від станції «Путивль» до заводу і в 1911 році збудував рафінадний завод, продукція якого мала великий попит за кордоном. Постачання товарів, сировини для цукрових заводів, а також під'їзд робочої сили стало дуже зручним і вигідним за допомогою залізничного транспорту. Це значно полегшувало роботу промислових підприємств і сприяло розвитку економіки Путивльського повіту. Незважаючи на те, що станція знаходилась на відстані 18 верст від повітового міста, вона отримала назву «Путивль». І носить її вже друге століття, незважаючи на те, що в 1926 році Буринь стала районним центром, а 1964 р. – набула вже статусу міста.

А щодо провини путивльського купецтва, яке, мов би «пожаліло грошей на будівництво залізниці через Путивль», існує інше припущення. Купці навпаки були дуже невдоволені тим, що станція знаходилася на чималій відстані від міста і крам доводилося привозити по бездоріжжю через село Пруди на переповнених підводах. Причому, за несвоєчасно забраний вантаж сплачували великі податки. Хто-хто, а купці копійку рахувати вміли… Тому їх прикажчики іноді цілодобово просиджували на станції в очікуванні контейнерів з товаром та переживали в дорозі різні транспортні пригоди та незручності.

Слідом за цією віткою в 1878 році в повіті почали прокладати другу – «Ворожба - Середина-Буда». Вона стала продовженням тієї ж самої лінії Києво-Воронезької залізниці та пролягла через східну частину повіту. Протяжність її складала 112 кілометрів. На цій ділянці нині дев'ять станцій та вісім пунктів зупинок.

У 1904 році на велике прохання путивлян міське земство почало вести переговори з представниками приватних залізниць про будівництво тупикової вітки «Ворожба-Путивль». Було складено проект і вже почався підвіз матеріалів, як виникла несподівана перешкода. Поміщики Глушецької, Попово-Слобідської та Казачанської волостей, через земельні угіддя яких планувалося прокласти вітку, враз не дали згоди віддавати свої землі під будівництво. Проект, на жаль, залишився нереалізованим.

У 1908 р. виник ще один проект: побудувати залізницю, яка б з'єднувала чорноморські порти з балтійськими і мала проходити через Путивль і Глухів. Однак і цей проект залишився нездійсненним в силу певних причин.

Скільки років відтоді минуло, а путивляни й зараз жалкують про те, яку непоправну помилку зробили свого часу землевласники Путивльського повіту. Не знайшлося серед них тоді жодної далекоглядної людини, яка б «заглянула» в майбутнє. Тільки добрим словом згадували б їх вдячні нащадки. Так само, як із вдячністю ми згадуємо тих, хто проклав «чавунку» та збудував станцію «Путивль» в Бурині – тиху «гавань» на півдні колишнього Путивльського повіту.

Олена Лєпьошкіна,
науковий співробітник ДІКЗ

БІЙ ПАРТИЗАНІВ З ВОРОЖИМИ ТАНКАМИ

Бойовий шлях партизанів-ковпаківців багатий на блискучі бойові операції, винахідливі тактичні ходи, приклади мужності та героїзму. Але є знакові події, які ставали поворотними пунктами в історії загону, вирішальними з точки зору подальшого розвитку подій. Одним з таких переламних моментів став бій 19 жовтня 1941 року в Спадщанському лісі проти двох німецьких танків. Саме після цього переможного бою у ковпаківців з'явилася віра в свої сили, зникло відчуття нездоланності ворога, окріпла впевненість у перемозі.

Бій проти двох найсучасніших ворожих танків (таких необхідних на той час на фронті) не може не викликати зацікавленості до подробиць цієї події. Та, якщо послідовність подій першого "бойового хрещення" партизанського загону 19 жовтня багаторазово описана як самими учасниками, так і істориками, самі танки, що брали участь у бою, згадуються досить побіжно. В більшості випадків мова йде про середній та важкий німецькі танки, перший з яких отримав ушкодження гусениці та був захоплений партизанами, а другий підірвався на спеціально встановленій для нього міні при відступі з лісу. Але загальновідомо, що єдиною країною, яка мала важкі танки на той час, був Радянський Союз. Навіть цей факт має викликати інтерес до тактико-технічних характеристик танків, втрачених фашистами в Спадщанському лісі.

ПАРТИЗАНСЬКИЙ ТРОФЕЙ

Питання про танк, захоплений партизанами досить просте – його корпус й досі стоїть неподалік Музею партизанської слави. Кожен з відвідувачів може впізнати в характерних кутастих обрисах танк, знайомий з дитинства по художніх фільмах, кадрах кінохроніки, або знайти більш детальну інформацію в мережі Інтернет чи у відповідних довідниках. Це PzKpfw III, або Т-3 за радянською класифікацією.

До літа 1943 року Вермахт розділяв свої танки на легкі, середні та важкі за озброєнням, а не за масою. Тому при приблизно рівній масі та товщині броні PzKpfw III вважався середнім, а PzKpfw IV (про нього мова піде далі) - важким.

Саме PzKpfw III став одним з втілень військової доктрини фашистської Німеччини. На момент вторгнення до СРСР він виготовлявся вже в значних обсягах та був основною машиною "панцерваффе".

Бойова маса танка була 19,5 т. Екіпаж складався з 5 осіб. Така кількість членів екіпажу, починаючи з PzKpfw III, стала стандартною на всіх наступних німецьких середніх та важких танках. Таким чином, вже з середини 1930-х років німці досягли функціонального розділення обов'язків екіпажу. Їхні супротивники прийшли до цього значно пізніше – лише в 1943-1944 роках.

PzKpfw III у 1941 році був озброєний 37-мм або 50-мм гарматою з довжиною ствола 46,5 калібру та трьома або двома кулеметами MG 34. Дванадцятициліндровий двигун "Майбах" HL 120TR потужністю 300 кінських сил дозволяв розвивати швидкість по шосе до 40 км за годину.

Характерною для корпусу цього танка була рівноміцність броньових листів на всіх основних плоскостях та велика кількість люків. До літа 1943 року німці віддавали перевагу зручності доступу до агрегатів проти міцності корпусу. Танки PzKpfw III різних модифікацій випускались з 1936 по 1943 рік фірмами "Даймлер-Бенц", "Хеншель", MAN, "Алкетт", "Крупп", FAMO, "Вегманн", MNH и MIAG.

Хоча PzKpfw III значно поступався найсучаснішому на той час радянському танку Т-34 щодо захищеності та можливості пересування по пересіченій місцевості, завдяки більшій кількості та можливості більш злагодженої та комфортної роботи екіпажу, він став основною діючою особою на полях битв протягом 1941 –1942 років.

PzKpfw III використовувався на всіх театрах військових дій – від Східного фронту до африканської пустелі, всюди користуючись повагою німецьких танкістів. Зручності, створені для роботи екіпажу, можна було вважати зразковими. Їх не мав жоден радянський, англійський чи американський танк того часу. Чудові прилади спостереження та прицілювання дозволяли "трійці" успішно боротися з більш потужними Т-34, КВ та "Матильдами" в тих випадках, коли останні не встигали їх виявити. Трофейні PzKpfw III були в Червоній Армії улюбленими командирськими машинами через вищезгадані причини: комфорт, чудова оптика та радіостанція. Проте, вони, як і інші німецькі танки, з успіхом використовувались радянськими танкістами і за прямим, бойовим, призначенням. Існували цілі підрозділи, озброєні трофейними танками.

Виробництво танків PzKpfw III було припинено в 1943 році, після випуску приблизно 6000 машин. У подальшому продовжилось лише виробництво САУ (самохідні артилерійські установки) на їхній базі.

С.А. Ковпак з партизанами біля німецького танка Т-3. 1944 р.

«ВАЖКИЙ» ТАНК

На відміну від вже знайомого нам PzKpfw III (або Т-3) ситуація з другим танком дещо складніша. На згадку про нього лишився пам'ятний знак у вигляді великої кам'яної брили на виїзді зі Спадщанського лісу, де його, саме, й знищили, та фотографія, на якій ковпаківці знялися на фоні танка в 1942 році. Але навіть при першому погляді на згадане фото стає зрозуміло, що попри згадки про "важкий" танк, це не захоплений у Червоної Армії КВ, а, безумовно, німецький PzKpfw IV (Т-4) – найсучасніший на той час танк у Німеччині.

На початок операції "Барбароса" з 3582 готових до бою німецьких танків лише 439 були PzKpfw IV. За прийнятою тоді у Вермахті класифікацією танків за калібром гармати ці машини відносилися до класу важких. З нашого боку сучасним важким танком був КВ – у військах його нараховувалось 504 одиниці. До того ж КВ мав абсолютну перевагу за всіма бойовими якостями. Перевагу перед PzKpfw IV мав і середній танк Т-34. Таким чином "важкий" німецький танк був здатний успішно протистояти тільки радянським легким танкам Т-26 та БТ. "Важкий " PzKpfw IV мав 75-мм але коротку, а тому малоефективну проти танків супротивника, гармату, подібну до PzKpfw III масу, але більші габарити (завдяки меншій товщині броні). Німцями цей танк, переважно, використовувався для підтримки піхоти. Протягом 1941 року на Східному фронті вони втратили 348 одиниць PzKpfw IV.

Більш істотну роль PzKpfw IV став відігравати після отримання "довгої руки" – 75-мм гармати KwK 40. На Східному фронті танки цієї модифікації з'явилися влітку 1942 року та взяли участь у наступі на Сталінград та Північний Кавказ. Після припинення в 1943 році виробництва PzKpfw III "четвірка" поступово стає основним німецьким танком. З початком випуску більш сучасних "пантер" планувалося припинити випуск PzKpfw IV, але генерал Гейнц Вільгельм Гудеріан особисто наполіг на його продовженні. Подальші події показали, що він був абсолютно правий.

Взагалі PzKpfw IV став єдиним німецьким танком, що вироблявся протягом всієї війни. Вдала компоновка корпусу дозволяла неодноразово модернізувати його, нарощуючи потужність гармати та броньовий захист. Він був найбільш збалансованим, порівняно як з потужними, але неповоротними "тиграми" та "пантерами", так і з дуже маневреними й комфортними, але вразливими PzKpfw III, які до 1943 року вичерпали свій потенціал модернізації.

Порівнюючи характеристики танків Другої світової війни, можна зробити висновок – німці раніше за інших стали розглядати танк як основний протитанковий засіб, а це стало головною тенденцією повоєнного танкобудування. Саме PzKpfw IV став першим танком, який сформував цю тенденцію.

Наостанок хотілося б відзначити, що успіхи німецьких танкових армій перших місяців Великої Вітчизняної війни різко контрастують з ганебною поразкою двох їхніх танків у Спадщанському лісі. Незнайомий з новою для них тактикою партизанської війни, ворог зробив фатальну помилку, кинувши в ліс танки без підтримки піхоти. Але помилки ворога жодним чином не применшують героїзму наших земляків, які в подальшому змушували помилятися німців знову і знову.

Ілля Денисенко,
завідувач Музею партизанської слави в Спадщанському лісі

Історія одного експоната

ШЕДЕВР СТВОЛЬНОЇ АРТИЛЕРІЇ

Артилерія – один з трьох найстаріших родів військ, основна ударна сила сухопутних військ сучасних армій. Артилерія має різноманітну класифікацію за своїм бойовим призначенням, типами систем озброєння та організаційно-штатною структурою.

Існує декілька варіантів походження слова "артилерія": від давньофранцузького слова artillier (приготовляти, споряджати), від латинських слів arcus (лук) та tellum (стріла) або ars (мистецтво) та tollendi (метання), від італійських arte (мистецтво) та tirare (стріляти). Перший варіант найбільше розповсюджений.

В роки Великої Вітчизняної війни артилерія відіграла значну роль для перемоги над ворогом, хоча варто зауважити, що першокласні гармати виготовляла також німецька фірма Круппа. На її заводах працювали досвідчені, талановиті інженери. Створена ними зброя вважалась кращою в світі – але до того часу, доки вона "не зустрілася" з радянською зброєю.

У травні 1941 року конструктором Василем Гавриловичем Грабіним було розпочато проектування 76-мм дивізіонної гармати ЗИС-3. Дослідний зразок був виготовлений в червні, а в липні 1941 року гармата пройшла полігонні випробування. Завдяки високій технологічності ЗИС-3 стала першою в світі артилерійською гарматою, яка була поставлена на поточне виробництво та конвеєрну збірку. Тільки після схвальних відгуків артилеристів з фронту й оцінки Йосипа Сталіна: «Ця гармата – шедевр в проектуванні ствольних артсистем»,- вона була запущена в багатосерійне виробництво.

ЗИС-3 могла робити 25 пострілів за хвилину при дальності стрільби 13 км. 76-мм снаряди з однаковим успіхом пробивали броню німецьких танків, руйнували польові укріплення і знешкоджували піхоту ворога.

Натренована бойова обслуга переводила гармату з похідного в бойове положення за 30-40 секунд. У разі потреби гарматою могла керувати одна людина.

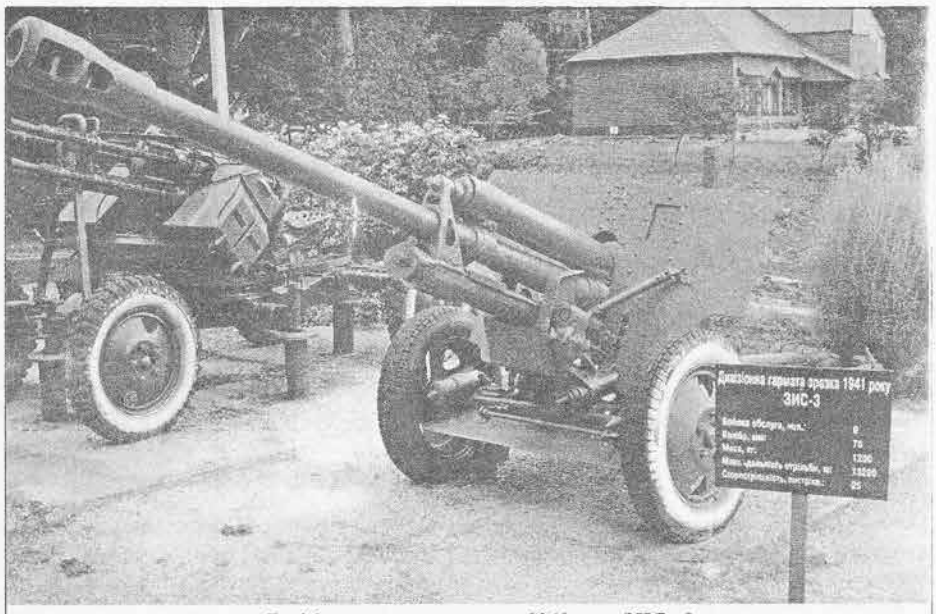

Дивізіонна гармата зразка 1941 року ЗИС - 3

З бойової доповіді: «Гарматна обслуга старшого сержанта Александцева змушена була наодинці вести бій з 20 фашистськими танками. Коли були знешкоджені вісім танків, старший сержант залишився без помічників – їх було вбито. Александцев один продовжував стріляти з гармати та підбив ще чотири танки. Артилерист покинув позицію тільки тоді, як його гармату розбили прямим попаданням, а сам він був поранений".

Високу оцінку гармата отримала також у ворога. «ЗИС-3 – одна з найгеніальніших конструкцій в історії ствольної артилерії», - після вивчення та випробування трофейних гармат записав в своєму щоденнику професор Вульф, керівник артилерійського відділу німецької фірми Круппа.

Радянська дивізіонна гармата ЗИС-3 стала не тільки кращою, але й масовою гарматою Другої світової війни – підрозділи Червоної Армії отримали більше 48 000 гармат.

Випуск гармат В.Г. Грабіна продовжувався і після війни, а в деяких країнах Азії та Африки вони стоять на озброєнні до теперішнього часу.

У Музеї зброї та військової техніки, в розділі артилерії, знаходиться зразок цієї гармати. Він викликає велике зацікавлення у відвідувачів.

Ігор Сокунов,
завідувач Музею зброї та військової техніки в Спадщанському лісі

ЧАСТУШКИ ПУТИВЛЬСЬКОГО КРАЮ

Кожен з нас хоч раз у житті зіткнувся з таким цікавим видом усної народної творчості, як частушка. Частушка – це коротка римована пісня, переважно жартівливого або сатиричного характеру. Вона несе в собі розмаїття поглядів на різні події та життєві ситуації.

У бібліотеці ДІКЗ знаходиться невелика рукописна збірка цього виду усної народної творчості. Фольклорний матеріал зібрано путивлянками Л. Леонтьєвою та М. Бєляєвою на Путивльщині в 1945, 1947 та 1953 роках.

Існують два найбільш розповсюджені погляди щодо походження частушок. Так, одні вчені вважають, що вона виникла у XVII–XVIII ст. під час виступів скоморохів, на думку інших – частушка з'явилася не раніше середини XIX ст.

Становленню частушок допомогли схожі пісні слов'янських народів – українські коломийки, білоруські скакухи, польські вирваси.

Вони виникли майже одночасно в різних місцевостях Російської імперії. У кожному регіоні їм надавали певного колориту, емоційної напруги, які визначили характер пісні – погудка, «коротушка», «топтушка», «циганочка», «Семенівна» тощо. За допомогою їх людина передавала свої емоції, пориви душі, які відбувалися в різні часи. Цей вид народної творчості став невід'ємною частиною життя людей.

Збірка налічує майже 150 частушок. Їх можна поділити на так звані умовні групи та підгрупи: за тематикою (побутові, ліричні, політичні), за періодизацією (довоєнні, воєнні, повоєнні тощо), за географією виникнення.

Представляємо зібрані частушки за такою тематичною ознакою як колективізація. Римовані сатиричні рядки того періоду, складені за різним настроєм, відображали задоволення або ідеологічний фанатизм одних і невдоволення подіями - інших. Примусова колективізація нікого не привела до заможного життя, тому і з'являлися відповідні частушки. Проте розповідати їх у той час було дуже небезпечно:

Затащили у колхоз
Заодно кобылу, воз,
Ни кобылы, ни воза –
Только бабская слеза.

Нам сказали, что в колхозе
Будем жить богато.
Все пришли, позабирали…
Осталась пуста хата.

Все в колхоз мы поступили,
Думали, что заживем.
Только поняли мы поздно,
Что в колхозе пропадем.

Були й так звані офіційні частушки, які славили колгоспне життя:

У колхозников в домах
Электричество горит.
Мы всегда за это будем
Нашу власть благодарить.

Я в колхозе народилась,
Колхозница моя мать,
Я в колхозе научилась
Книги Сталина читать.

Я в колхозе не была,
Сроду чая не пила.
Как в колхоз я поступила –
Самовар себе купила.

«Світ» частушки дуже багатий і різноманітний, до кінця невивчений і незафіксований. Ця форма творчості відноситься до важливої народної спадщини, яку треба ретельно вивчати та зберігати для майбутніх поколінь.

Тетяна Перегуда,
завідувач екскурсійно-масового відділу ДІКЗ

До 290-річчя від дня народження Г.С. Сковороди

"СВІТ ЛОВИВ МЕНЕ, ТА НЕ СПІЙМАВ"

Життєопис Григорія Сковороди, українського філософа, поета, просвітителя складали історики, письменники, а також творила з різноманітних переказів привабливий образ поета багатюща народна уява. Із уст в уста, із книжки в книжку передавалися оповіді про його гідність, принциповість, рідкісний дар гармонії слова і діла.

Народився Григорій Савич Сковорода 3 грудня 1722 року в селі Чорнухи Лубенського полку на Полтавщині, у небагатій козацькій родині. Навчався спочатку в дяка, потім – у церковнопарафіяльній школі. Григорій мав чудовий голос і неабиякий музичний хист. Пізніше він умів грати на сопілці, флейті, скрипці, гуслях, лірі, бандурі.

Виняткові здібності до навчання відкрили школяреві дорогу до одного з найпрестижніших на той час навчальних закладів – Києво-Могилянської академії. Протягом навчання в академії з 1738 по 1750 рік він вивчив латинську, грецьку, церковнослов'янську, польську, німецьку та інші мови, ознайомився з творами багатьох філософів і письменників, від античних до тогочасних. У ті роки Григорій Савич також став солістом придворного хору цариці Єлизавети, встиг побувати в європейських країнах: Угорщині, Словаччині, Польщі, Німеччині, Австрії, Італії.

Після закінчення академії Григорій Сковорода працював у Переяславському колегіумі, домашнім учителем, а з 1759 року викладав у Харківському колегіумі, який кілька разів доводилося залишати. Можновладців не влаштовували його оригінальність, нестандартне мислення, тлумачення історії, філософії, богослов'я, що часто суперечило церковним догмам.

У той же час Сковороду спокушали високими світськими посадами, представники духовенства пропонували прийняти чернецтво. Зокрема, білгородському єпископу Йосипу Миткевичу на таку пропозицію він зухвало відповів: «Хіба ви хочете, щоб я збільшив число фарисеїв? Їжте жирно, пийте солодко, одягайтесь м'яко та чернецтвуйте! А для мене чернецтво – в житті несутяжному, в задоволенні малим, у помірності, у відмові від усього непотрібного, щоб придбати найпотрібніше; в зреченні від усіляких примх, аби зберегти себе самого в цілості; в загнузданні самолюбства…в пошукуванні слави Божої, а не слави людської».

Спробувала «приручити» філософа і сама імператриця Катерина II. Її посланець у відповідь почув: «Я не покину батьківщини. Мені моя сопілка і вівця дорожчі царського вінця».

Останні 25 років свого життя Григорій Сковорода мандрував Україною, проповідуючи серед народу свої філософські та соціальні погляди. У філософських працях він відстоював ідею рівності між людьми, права кожного, незалежно від соціального становища, на щастя і волю.

Нащадкам Григорій Савич залишив багату творчу спадщину, яка складається з філософських трактатів, байок, перекладів тощо.

Г.С. Сковорода помер 9 листопада 1794 року в селі Пан-Іванівці (нині Сковородинівка) на Харківщині. Відомо, що незадовго до смерті Сковороду вмовляли причаститися. «Не євхаристія єднає людину з Богом, а пізнання себе», – була його відповідь. Пізнання себе

Пам'ятник Г.С. Сковороді. Харків. 2012 р.

та дивовижна послідовність у дотриманні власних принципів життя були головним для Сковороди. Тож з повним правом він заповідав написати на своїй могилі слова «Світ ловив мене, та не спіймав».

У незалежній Україні пам'ятають свого геніального співвітчизника. Його ім'я носить Харківський національний педуніверситет, населені пункти та вулиці міст нашої країни. Філософу встановлено декілька пам'ятників - в Києві, Харкові, Переяславі, на його батьківщині – в с. Чорнухах Лохвицького району Полтавської області. 28 вересня цього року в Харкові, біля стін педуніверситету, було урочисто відкрито пам'ятник українському поету та філософу. Поет П.Г. Тичина свого часу написав поему, присвячену Сковороді.

Влітку цього року колектив ДІКЗ побував у Переяславі-Хмельницькому Київської області. В центрі цього міста знаходиться будинок колишнього колегіуму, зведений ще у XVIII столітті в стилі українського бароко. Тут у 1750-х рр. Григорій Савич читав лекції з піітики. За рішенням уряду УРСР у 1972 році, напередодні святкування 250-річчя від дня народження генія просвітництва, в цьому будинку було відкрито Меморіальний музей Г.С. Сковороди.

У первісному вигляді тут відображено обстановку класу піітики: столи і лави, класна дошка, ікони, вішалка з одягом студентів, на столах – книги, а за кафедрою – вікове скульптурне зображення молодого Григорія Сковороди. В одній із кімнат відтворено інтер'єр бібліотеки колегіуму. Тут збережено книги, до яких філософ раз по разу звертався, вивчав, робив виписки. В музейній експозиції можна також побачити музичні інструменти XVIII ст., якими досконало володів поет.

З 2006 року в обігу нашої держави з'явилася банкнота, номіналом 500 гривень, з портретом Григорія Савича Сковороди.

Колектив ДІКЗ у класі піітики музею Г.С. Сковороди. 2012 р.

Надія Сторчака,
вчений секретар ДІКЗ

Засновник: Комунальний заклад Сумської обласної ради Державний історико-культурний заповідник у м. Путивлі
Свідоцтво про реєстрацію
СМ № 471 / 93 Р від 11.12.2009 р.
Адреса редакції: 41500 Сумська область, м. Путивль
вул. Радянська, 70, тел. (05442) 5-34-10
e-mail: zapoved_putivl@mail.ru
Тираж - 500 примірників. **Замовлення №**
Друк - ФОП І.В. Щербина (тел. (0542) 78-18-25).
Відповідальність за подані матеріали несуть автори статей
Редакція газети "Місто Ярославни" запрошує до співпраці краєзнавців, науковців, істориків, літераторів

Газета *"Місто* **Ярославни"**

Редакційна колегія
С.В. Тупик
О.М. Лєпьошкіна
Н.І. Сторчака
М.В. Гуц - верстка

Розповсюджується безкоштовно